

НАУМЕНКО АННА ОЛЕГІВНА

Міжнародний гуманітарний університет,
аспірант кафедри теорії та історії держави і права

ПАРТИСИПІТАРНІ ПРАВА ДИТИНИ У МІЖНАРОДНИХ ПРАВОВИХ АКТАХ ТА ЇХ ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ В УКРАЇНІ

Характерна риса демократії — участь громадян у вирішенні суспільних справ та управлінні суспільством. Конвенція ООН про права дитини, одним з принципів якої є участь дитини у вирішенні питань, пов'язаних з нею, відкрила двері для внеску дітей у справу утвердження демократії. Своєю чергою право дитини на участь у вирішенні питань, які її стосуються, створює додатковий аспект правового статусу дітей, визнаючи дітей діючими суб'єктами права, а не лише об'єктами правового захисту. Відповідно, постає питання про юридичне оформлення та коректне науково обґрунтоване формулювання цього аспекту правового статусу дитини, яке пропонується визначити як партисипітарні права дитини.

Однією з перших дослідниць проблематики партисипітарних прав дитини була перший у світі дитячий омбудсман Мелфريد Груд Флеккой (Melfrid Grude Flekkшу), яка у співавторстві з американським правознавцем Наталі Гевенер Кауфман (Natalie Hevener Kaufman) видала монографію «Право дитини на участь: права та обов'язки у сім'ї та суспільстві» [1], в якій обґрунтування партисипітарних прав дитини базується на теорії партисипітарної демократії. Особливий акцент у роботі зроблено на праві дитини на висловлення своєї думки, співвідношенні принципів КПД щодо захисту прав дитини та партисипітарних правах дитини та засобах практичної реалізації цих прав. Право дитини мати та виражати власні думки та право бути почутою проаналізовано у фундаментальній праці з міжнародного ювенального права Дж. Ван Б'юрен [2, с. 170-180], утім нею не ставиться питання про саме партисипітарні права дитини. Російський ювеналіст Наталя Кравчук дослідила перспективи реалізації права дитини на участь у Росії в контексті чинного законодавства, культурних передумов і російської моделі демократії [3].

В Україні питання щодо партисипітарних прав дитини досі не ставилося як окрема наукова правова проблема, а існуючі дослідження переважно здійснено в інших галузях знання — педагогіці та психології.

У вказаних дослідженнях проведено аналіз сутності партисипітарних прав дитини, здійснено їх класифікацію та проаналізовано їх співвідношення з іншими правами дитини, гарантованими Конвенцією про права дитини. Разом з тим, слід констатувати відсутність єдності у точках зору щодо самої дефініції партисипітарних прав, їх змістовного

наповнення, форм виразу, рівно як і відсутність праць щодо імплементації міжнародно-правового регулювання участі дитини в Україні.

Конвенція ООН про права дитини встановлює обов'язок держав-учасниць Конвенції забезпечити дитині, здатній сформулювати власні погляди, право вільно висловлювати ці погляди з усіх питань, що торкаються дитини, причому поглядам дитини приділяється належна увага згідно з її віком і зрілістю. З цією метою дитині, зокрема, надається можливість бути заслуханою в ході будь-якого судового чи адміністративного розгляду, що торкається дитини, безпосередньо або через представника чи відповідний орган у порядку, передбаченому процесуальними нормами національного законодавства (стаття 12). Конвенція про права дитини не встановлює вікової межі, з досягненням якої дитина може реалізовувати це право. Зрозуміло, що дуже малі діти та деякі діти з обмеженими можливостями можуть зіткнутися з труднощами у формулюванні своїх поглядів через недостатнє володіння мовою, але їх можна заохотити робити через мистецтво, поезію, гра, письмо, комп'ютери або підписування.

Україна є учасницею Європейської конвенції про здійснення прав дітей 1996 року. Відповідно до її положень, кожна дитина, що володіє достатнім розумінням, може користуватися правом висловлювати свої погляди під час судового провадження у сімейних спорах, зокрема тих, що пов'язані з виконанням батьківських обов'язків, таких як проживання та контакт з дітьми. Під час розгляду справи, що стосується дитини, перед прийняттям рішення судовий орган:

- а) визначає, чи має він достатню інформації для прийняття рішення в найвищих інтересах дитини, і в разі необхідності одержує додаткову інформацію, зокрема від суб'єктів батьківської відповідальності;

- б) якщо внутрішнім законодавством дитина визнається такою, що має достатній рівень розуміння:

- упевнюється в тому, що дитина отримала всю відповідну інформацію;

- у відповідних випадках консультує особисто дитину (у разі необхідності — приватно) сам або через інших осіб чи інші органи в зрозумілій дитині спосіб, якщо це явно не суперечить найвищим інтересам дитини;

- надає можливість дитині висловлювати її думки;

- с) приділяє належну увагу думкам, висловленим дитиною.

Закон «Про охорону дитинства» (стаття 9) відзначає право дитини на свободу вираження поглядів та інформації

Кожна дитина має право на вільне вираження особистої думки, може формувати свою думку та розвивати соціальну діяльність, має право отримувати інформацію, що відповідає віку дитини.

Діти мають право звернутися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, засобів масової інформації та посадових осіб із зауваженнями та пропозиціями щодо їх

діяльності, заяв та запитів щодо їх прав та інтересів та скарг на порушення.

Сімейний кодекс України (стаття 171) передбачає, що дитина має право бути почитою його батьками, іншими членами сім'ї, посадовими особами у питаннях, що стосуються його особисто та сім'ї. Дитина, здатна висловлювати свої погляди, повинна бути заслухана у провадженні, пов'язаному зі спортом між його батьками, іншими особами про освіту дитини, місцем проживання та суперечку про позбавлення батьківських прав, відновлення батьківських прав, і управління його / її майном. Закон «Про освіту» (стаття 51) надає українським дітям право: вибирати навчальний заклад, тип навчання, освітньо-професійні та індивідуальні програми, позашкільне навчання; брати участь у громадському самоврядуванні, обговорення та вирішення проблем, пов'язаних із вдосконаленням навчально-виховного процесу, науково-дослідницьких робіт, надання стипендій, організації рекреаційної діяльності, поліпшення умов життя тощо.

Закон України «Про молодіжні та дитячі громадські організації» надає українським дітям право формувати різні неурядові не політичні організації, якими можуть запрошувати органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування для розробки та обговорення проектів рішень у сфері національної політики щодо дітей та молоді. Дитячі парламенти діють у багатьох регіонах та районах України.

Проте наявні широкі правові можливості для участі дітей у прийнятті рішень сьогодні не використовуються. У Заключних спостереженнях щодо зведеної третьої та четвертої періодичної доповіді України Комітету з прав дитини відзначено брак реальної участі дітей у житті громади та суспільства, а також занепокоєний визнанням Державою-учасницею того факту, що участь дітей у процесах прийняття рішень залишається швидше виключенням, аніж правилом [4, с. 7]. Ось один з прикладів такого порушення права дитини на участь у вирішенні справи, яка її стосується. 2007 р. Шевченківський районний суд (Київ) скасував усиновлення дитини на прохання його прийомної матері, яка розлучилася з чоловіком. Колишній чоловік був ще одним прийомним батьком, і він не хотів припиняти усиновлення. Хлопчик висловив своє бажання залишитися зі своїм прийомним батьком, але суд його проігнорував. Суд також зазначив, що він працює в інтересах дитини. Після цього хлопчик жив з його прийомним батьком, який став його опікуном. Ця справа була спрямована прийомним батьком до ЄСПЛ («Курочкін проти України», заява № 42276/08, рішення у справі 20/08/2010), і суд визнав порушення статті 8 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод.

Загальнодержавне опитування дітей віком 10-17 років «Права дітей в Україні: реалії та проблеми після 20 років незалежності» продемонструвало, що 48% респондентів вважають, що було порушено право

дітей на вираження своїх поглядів, одна третина з них визнали, що батьки порушили це право, один на чотири – викладачі [5, с. 3].

Отже, можна констатувати поступове формування в законодавчому полі України інститут партисипітарних прав дитини та, одночасно, недостатню їх імплементацію у правозастосовчій діяльності держави та реалізації дітьми.

Список використаної літератури:

1. Flekkshy M. G., Hevener Kaufman N. The Participation Rights of the Child: Rights and Responsibilities in Family and Society / Melfrid Grude Flekkshy, Natalie Hevener Kaufman. – Jessica Kingsley Publishers, 1997. – 182 pp.
2. Б'юрен Дж. Міжнародне право в галузі прав дитини / Джеральдіна ван Б'юрен ; пер. з англ. Г. Є. Краснокутського ; наук. ред. М. О. Баймуратов. – Одеса : БАХВА, 2006. – 524 с..
3. Kravchuk N. The Child's right to Express his / her Views in the Context of russian Culture and democracy / Natalya Kravchuk // Russian Law Journal. – 2014. – Volume II (Issue 3). – Pp.23-48.
4. Заключні спостереження: Україна / Комітет з прав дитини, П'ятдесят шоста сесія Розгляд доповідей, поданих державами-учасницями відповідно до статті 44 Конвенції [Електронний ресурс]. URL : https://www.unicef.org/ukraine/UN_CRC_ConcludingObservations_Ukr.pdf
5. Аналітична довідка за результатами опитування дітей віком 10–17 років у межах проекту «Права дітей в Україні: реалії та виклики після 20 років незалежності» [Електронний ресурс] / Адміністрація Президента України; Уповноважений Президента України з прав дитини. URL : <http://jurliga.ligazakon.ua/news/2012/5/30/65013.htm>

ВОЛОШИНА ЯРОСЛАВА ВІКТОРІВНА

Національна академія правових наук України,
головний спеціаліст сектору організаційного забезпечення проведення засідання
Президії Національної академії правових наук України

ЛОКАЛЬНІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ ОРГАНІВ ТА ПОСАДОВИХ ОСІБ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Згідно зі ст. 144 Конституції України органи місцевого самоврядування в межах повноважень, визначених законом, приймають рішення, які є обов'язковими до виконання на відповідній території. Дане положення деталізується у Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні», у ст. 59 якого зазначається право органів та посадових осіб місцевого самоврядування видавати правові акти.